

Ontstaansgeschiedenis Goes (achtergrondinformatie)

Het Zuid-Bevelandse oudland, doorsneden met krekken, is gevormd na de laatste ijstijd. Uit de archeologische vondsten blijkt dat het gebied bewoond is geweest tot in de Romeinse tijd. Overstromingen maakten hieraan een eind. Pas vanaf 800 na Christus vestigden zich weer bewoners op de kreekruigen. Vliedbergen en plaatselijk opgeworpen dijken boden bescherming tegen het water. Eén van de belangrijkste middelen van bestaan was het steken van turf in de poelgebieden voor zoutwinning en verwarmingsdoeleinden, het zogenaamde 'moeren' of 'darink delven'. Hierdoor ontstond een holbollig landschap. Dat is nu te zien op plaatsen waar oude weiden niet zijn omgezet in akkers. Waar kreekruigen samenkwamen, werden dorpen gesticht. De kreekruigen vormden het wegennet. In de 2^e helft van de 10^e eeuw heeft het ontstaan van het oudste Goes plaatsgevonden. Dit Goes was gelegen in het gebied ten westen van de gebouwen van de roeiclub, in de tegenwoordige Goese Polder. In 1134 zorgde een grote overstroming ervoor dat onder meer het oudland van deze Goese Polder onder water kwam te staan. Kort daarna werd een nooddijkje opgeworpen aan de noordzijde van het huidige Goese centrum. Aan het eind van de 12^e eeuw ging men onder leiding van kloosterorden over tot grootscheepse bedijkingen. Die zijn nu terug te vinden als binnendijken tussen Wemeldinge, Kapelle, Kloetinge, Goes en verder in de richting van 's-Heer Hendrikskinderen. Een kreekrestant, overblijfsel van de overstroming van 1134, werd door de laat-12^e eeuwse dijk in zijn loop gestuit en afgedamd. Deze waterloop ging later de Goese haven vormen. Hieromheen breidden zich de diverse kaden uit. Eerst maakte ook het gebied achter de huidige Kleine Kade deel uit van de kreekrestant. Dit gebied werd rond 1300 afgedamd met een spuidijk en vormde een soort spuikom (nu Achterhaven). Deze spuikom had twee functies: bij hoog water werd het overtollige water erin opgevangen en werden overstromingen voorkomen, bij laag water stroomde de spuikom via een spuisluis (later bij het Soepuus) leeg en hielp het dichtslibben van het havenkanaal voorkomen. Iets verder landinwaarts was in de 12^e eeuw een nederzetting ontstaan. Deze kern was spoedig belangrijker dan de meer noordelijk gelegen vestiging. Hier, meer naar het zuid, en gelegen op een kreekkrug, werden een kasteel (slot Ostende), een kerk (Grote Kerk) en een dorps huis gebouwd. De vorm van Goes, ontstaan uit het samengroeien van de twee kernen, moet er tot in de 15e eeuw langgerekt uitgezien hebben. Tussen 1100 en 1300 nam de bevolking sterk toe. Al vóór 1400 waren diverse straten geplaveid. Omstreeks 1400, toen Goes op het punt stond de status van stad te verwerven, kunnen wij het proces van één worden van de kernen als voltooid beschouwen. In een oorkonde van 1402 wordt Goes voor het eerst met de benaming 'stad' aangeduid.

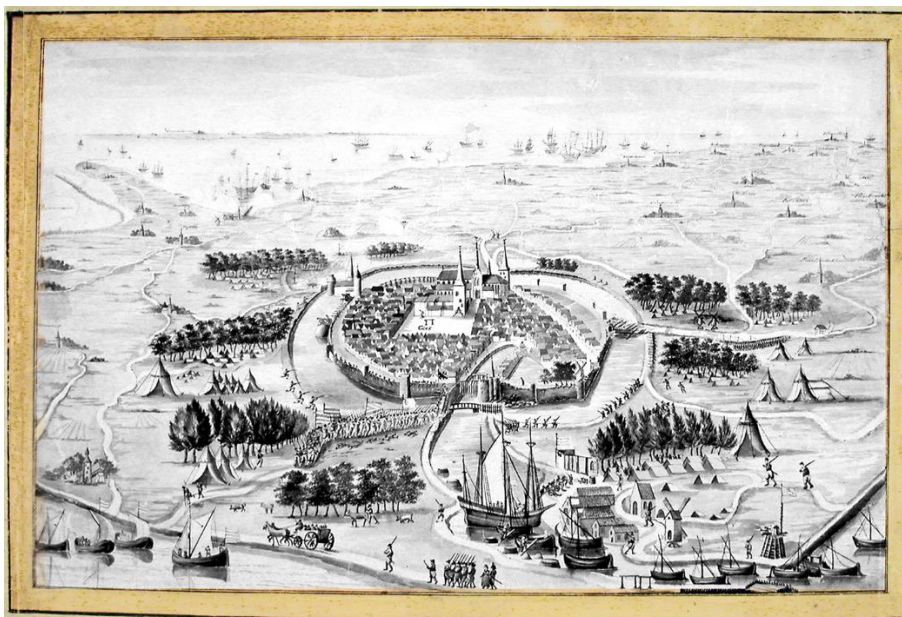
1430 Jacoba van Beieren

Eén van de belangrijkste privileges voor Goes werd in 1417 door Jacoba van Beieren uitgevaardigd. De stad kreeg het recht rondom de stad grachten te graven, wallen op te werpen en poorten te bouwen. Voor de aanleg van deze grachten (vesten) kon deels gebruik gemaakt worden van kreekrestanten en natuurlijke waterlopen. Aan het begin van de 15^e eeuw bevonden zich binnen de vesten nog grote stukken open grond. Behalve kasteel, kerk, stadhuis en huizen bevonden zich binnen de vesten kloosters, tuinen en boomgaarden. Langs de haven ontstond in de 2^e helft van de 15^e eeuw een middeleeuws "industrieterrein". Visserij, zoutwinning, meekrapfabricage en graanhandel waren de belangrijkste bronnen van inkomsten. Zout werd in de zoutketen geraffineerd. Uit de meekrapplant werd in meestoven een rode verfstof gefabriceerd. Turf en bier werden ingevoerd.

De wekelijkse, openbare rechtspraak vond plaats op dinsdag, (ge)dingdag. Het feit dat nu nog dinsdag als marktdag wordt gebruikt, is hierop mogelijk terug te voeren.

Door het bezit van haven en zoutindustrie ontwikkelde Goes zich aanvankelijk gunstig. In de eerste helft van de 16^e eeuw was Goes het centrum van de Nederlandse zoutindustrie. Zout was de basis voor het conserveren van voedsel. Scheepvaart en handel waren ervan afhankelijk. Aan weerszijden van de oude haven was er een bruisende 24-uurseconomie rond de zoutketen. Ook bedrijven voor scheepsreparaties waren er te vinden. Na het midden van de 16^e eeuw kwam daarin verandering door een reeks van rampen, zoals de stadsbrand van 1554, de inkwartiering van de Spanjaarden, het beleg van de Geuzen in 1572 en de algemene malaise in de toenmalige wereldeconomie. Tijdens de grote vloed van 1530 moet een groot deel van Goes onder water hebben gestaan. De Ganzepoort ging hierbij verloren. In 1554 brak in één van de zoutketen aan de haven een hevige brand uit. Een noordoosten wind verspreidde het vuur en drie kwart van de stad werd in as gelegd. Vanaf die tijd was het verplicht de huizen met pannen te beleggen en niet meer met stro en riet. Na deze brand moest men hele straten opnieuw bebouwen. Deze werden wat ruimer en rechtlijner van

opzet. Op een stadsplattegrond van circa 1558 is het overgrote deel van het nu bestaande Goese stratenplan al aanwezig. Aansluitend op het bestaande wegeplan waren vijf poorten gebouwd: de Ganzepoort, de Oostpoort, de St. Maartenspoort, de Westpoort ('s-Heer Hendrikskinderenpoort) en de Koepoort.

1572 Belegering door de Geuzen

De enige belegering die de stad kreeg te verduren, was een bestorming in 1572 door prinsgezinde troepen (Geuzen). De Spaanse bezetting wist deze aanval echter af te slaan. In 1577 ging Goes over naar de Prins van Oranje. De beeldenstorm van 1566 is Goes voorbijgegaan. In 1578 kwam het echter door het getreuzel van het stadsbestuur tot een verlate beeldenstorm in de Grote Kerk. De protestanten weigerden het gebruik van de Gasthuiskapel en de kapel van het Kruisbroedersklooster en namen aldus de Grote Kerk in bezit.

Prins Maurits drong aan op uitbreiding van de stadsverdediging. Vanaf 1586 werden diverse verbeteringen en aanvullingen doorgevoerd. Ook het havenkanaal en het erlangs liggende industrieterrein werd binnen de verdedigingswerken getrokken. De havenmonding werd versterkt met een Oosterschans en een Westerschans. De 's-Heer Hendrikskinderenpoort en de Ganzepoort werden verplaatst. Ter hoogte van de huidige ringbrug kwam een extra poort: de Hoofdpoort of Waterpoort. En bolwerken, die in Goes ravelijnen worden genoemd, werden aangelegd. Kort na 1630 waren al die fortificatiewerkzaamheden voltooid. Deze versterkingen hebben echter nooit meer serieus dienst gedaan.

1650 Goes binnen haar vestingwerken nog zonder het rechte kanaal

In 1651 groef men naast de kronkelige haven een nieuw, recht kanaal. Het industrieterrein, dat eerst aan de westkant van het havenkanaal lag, kwam nu aan de oostzijde te liggen. De oude haven werd aan de zuidzijde met een spuisluis afgesloten (bij Soepuus). Deze diende om bij eb de nieuwe haven door te spoelen. Voor de Tweede Wereldoorlog liet men het kanaal jaarlijks leeglopen in de beschoeiingen beter te kunnen herstellen.

In 1787, vlak voor het uitbreken van de Franse revolutie, veroorzaakten de Prinsgezinden rellen en plunderden ze meer dan vijftig woningen van Patriotten.

Tot in de 19e eeuw bleef de situatie onveranderd. In 1809 werden de schorren die voor de havenuitgang van Goes lagen, bedijkt en kwamen de Wilhelminapolder, de sluis aan het Goese Sas en het kanaal naar Goes tot stand. De sluis is in 1983 vervangen door een groter exemplaar.

Vanaf 1845 veranderde het aanzien van de stad regelmatig. De poorten werden één voor één gesloopt om de stad beter toegankelijk te maken. Grote delen van de vesten werden gedempt en de ravelijnen werden herschapen tot plantsoenen. Mede door ontwerpen van de landschapsarchitect Springer bestaat nu een aantrekkelijke wandelmogelijkheid op de plaats van de eens noodzakelijke grimmige bolwerken en wallen van Goes. Vóór 1900 bleven de bouwactiviteiten in Goes voornamelijk beperkt tot het gebied binnen de stadswallen. Rond de eeuwwisseling kwam aarzelend de stadsontwikkeling buiten de vesten op gang: de singels werden bebouwd en er verrezen woningen langs een aantal buitenwegen, zoals de M.A. de Ruyterlaan, de Trompstraat, de Voorstad en de Kloetingseweg. Pas na de Eerste Wereldoorlog kwam een versnelling van dit proces op gang. Vanaf dat moment werd planmatig gebouwd. In de periode tussen de wereldoorlogen kwamen achtereenvolgens bouwplannen ten zuiden en ten westen van het centrum tot stand. Na de Tweede Wereldoorlog breidde Goes zich eerst vooral in oostelijke richting uit, daarna in zuidelijke en noordelijke richting. Inmiddels is het bebouwde oppervlak uitgebreid tot een straal van 2 kilometer buiten het oude centrum en vervult Goes een centrumfunctie voor een gebied met 100.000 inwoners.

Goes is geen industriestad en is dat ook nimmer geweest. Voornamelijk langs de haven zitten in de voorbije eeuwen wat brandgevaarlijke bedrijven zoals zoutketen en meestoven. Nadat de stadspoorten zijn gesloopt lijkt een industriële ontwikkeling op gang te komen. Er wordt een gasfabriek aan de haven gebouwd, in de buurt staan meekrapfabrieken, verderop een alcoholfabriek. De totstandkoming van het Kanaal door Zuid-Beveland en de spoorlijn naar Beregen op Zoom bieden volop mogelijkheden voor economische ontplooiing, doch het komt er niet van. De handel en nijverheid komen in de tweede helft van de 19e eeuw tot bloei, maar echte fabrieken worden er nauwelijks gebouwd. Het duurt tot na de Tweede Wereldoorlog voordat op grotere schaal industriële bedrijvigheid opkomt.

Start:

Van clubgebouw naar binnenhaven Goes. Bij de beschrijving van wat onderweg te zien is/was, is bij de heenweg het gebied ten westen van het havenkanaal beschreven en op de terugweg dat ten oosten ervan (steeds naar rechts kijken dus!).

- Westhavendijk

1780 Westelijk havenbolwerk

Direct rechts zien we de boerderij Van Noort, Westhavendijk 134 (iets naar achter). Deze ligt op een voormalige bolwerk. Rechts ervan het hoogste punt van het bolwerk. Bij de fortificatie van Goes, einde 16e eeuw, werden de Ooster- en de

Westerschans aangelegd. De **Westerschans** liep vanaf de Waterpoort (nabij de huidige Ringbrug) tot aan het westelijk havenhoofd, eindigend in een bolwerk. Vanaf dit bolwerk loopt in westelijke richting de Oude Zeedijk, de vroegere zeedijk die was aangelegd bij het inpolderen van de Goese Polder (2^e helft 13^e eeuw).

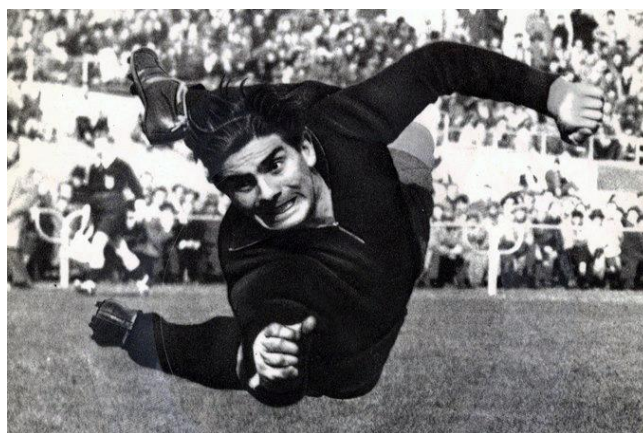
Langs het begin van deze Oude Zeedijk lag in de jaren 70 het woonwagenveld. In 1979 verhuisde het naar de Klaphekkeweg, verderop langs de Oude Zeedijk.

Na de boerderij ligt het **Sportpark 't Schenge**. De aanleg van de eerste 4 Goese sportvelden vond plaats in de jaren dertig. Langs de hoger gelegen Westhavendijk, waar nu een groene heg staat, stond tot circa 1970 een betonnen wand. Halverwege bevond zich de entree met aan weerszijden stenen kassahuisjes. Op zondagmiddag stonden de voetballiefhebbers hier in de rij om een kaartje te kopen. In het talud van de Westhavendijk was een betonnen tribune gemaakt.

1933 Voetbalwedstrijd tgv. In gebruik name van de sportvelden

De bekendste Goese voetballer die 14 jaar lang op deze sportvelden speelde was Frans de Munck, één van de beste keepers die het Nederlandse voetbal ooit heeft voortgebracht.

1957 Frans de Munck

Sportpark Het Schenge is nu de thuisbasis voor een aantal verenigingen. Sportpark Het Schenge bestaat uit vijf voetbalvelden, vier tennisbanen, twee hockeyvelden, een rugbyveld, een korfbalveld en een atletiekbaan.

Na de sportvelden staat een boerderijtje, Westhavendijk 140. In 1986 heeft zich hierin het dierenasiel Tussenhaven gevestigd. De groene heg van het sportveld (gedeeltelijk) en het dierenasiel (geheel) worden aan het zicht onttrokken door de direct aan het havenkanaal gelegen bedrijfjes.

Ten zuiden van het asiel was de dienst Gemeentewerken van de gemeente Goes gevestigd. Ook het padvindstersgilde heeft jarenlang een onderdak gehad naast het asiel. Nu kan de Goese burger daar in de Milieustraat zijn afval in een groot aantal verschillende afvalstromen uitsorteren.

In het gebied daarna bevonden zich tot 1975 de Pieter Jaspersestraat en Pieter Jasperseplein. In dit buurtje, ook wel de

Goese Jordaan genoemd, woonden tot circa 1965 minder gefortuneerde Goesenaren woonden.

1959 rechts Goese Jordaan met daarachter de gasfabriek; op de foto zijn nog woonboten te zien; die zijn inmiddels verboden

De Goese Jordaan grensde aan het terrein van de gasfabriek die in de jaren vijftig van de 19^e eeuw is gebouwd. Bij de fabriek kwamen woonhuizen en kantoorgebouwen. De gasfabriek aan de Westhavendijk begint in 1860 met de productie van steenkoolgas voor straatverlichting en verlichting van gemeentelijke gebouwen. Steenkolen werden uit een in de haven liggend schip gedragen en op een lopende band gedeponerd, die aan het eind van de jaren twintig werd aangebracht. In de fabriek werden de steenkolen vergast. Het gas werd opgeslagen in grote ronde gashouders. Toen omstreeks 1950 geen gas meer werd geproduceerd, werd een deel van de gebouwen en een gashouder gesloopt. De rest volgde tussen 1960 en 1965. Na die tijd zijn op het gebied van de Goese Jordaan en de gasfabriek enkele garagebedrijven en een drukkerij verzezen. Ook die zijn alweer afgebroken. Het nu braakliggend terrein wacht op de realisering van het westelijk deel van het stadsvernieuwingsplan de Goese Schans, waarover later meer op de terugvaart.

2009 verplaatsing weeghuisje

Van 1933 tot 2009 stond vlak langs het havenkanaal een weegbrug met weeghuisje. Het weeghuisje is in zijn geheel overgebracht naar het terrein van Stoomtrein Goes Borsele.

- Ringbrug

De uitbreiding van het havengebied, de vestiging van industrieën en de bouw van nieuwe woonwijken bracht met zich mee dat er ook een betere wegontsluiting moest worden gerealiseerd. Dit leidde o.a. tot de aanleg van de Ringbaan (Oost en West) en de bouw van de Ringbrug over het Havenkanaal. De brug werd naast een rijbaan voor het autoverkeer voorzien van fiets- en voetpad en rails, onderdeel van de goederenspoorlijn richting havengebied. Dit niet frequent gebruikte spoor werd overigens al begin jaren 80 opgebroken. De brug werd in 1966 in gebruik genomen. In 1968 werd de Ringbaan-West in gebruik genomen, tussen Ringbrug en 's-Heer Hendrikskinderdijk. Het steeds drukker wordende verkeer richting haven- en industriegebied, Wilhelminadorp en Kattendijke hoefde nu voortaan niet meer via de stad te rijden. De Ringbaan-Oost volgde later. Plannen om de brug te vervangen door een aquaduct konden i.v.m. gebrek aan financiën geen doorgang vinden en het is ook om deze reden dat de brug in 2014 grondig is gerenoveerd.

1965 Luchtfoto vanuit het zuiden tijdens de aanleg van de Ringbrug. Gemeentewerken, de Goese Jordaan, een deel van de gasfabriek en het weeghuisje zijn nog aanwezig. De zwaaihoek is er al.

- J.A. van der Goeskade

Direct na de Ringbrug, aan het begin van de A. Joachimikade, was de Water- of Bleekveldse poort gelegen. Stadhouders Maurits besluit rond 1635 tot uitbreiding van de verdedigingswerken, zodat ook de industrie buiten de oorspronkelijke vestingwerken beter beschermd worden. Deze poort is in 1859 gesloopt.

Op de plaats van de huidige appartementengebouwen bevond zich tussen 1917 en 1989 graanhandel Duvekot (stichting bedrijf in 1860). In de tijd van de graanoogst was het aan de J.A. van der Goeskade een drukke bedoening. Eerder was op die plaats een alcoholfabriek en een houthandel gevestigd.

1980 Rechts graanhandel Duvekot

Na Duvekot stond aan de waterkant de “klapbank” (eerst in hout, later in steen uitgevoerd). Door de ouderen werden daar de Goese nieuwtjes besproken.

J.A. van der Goeskade 69, genaamd "Huize Hoop", is vanaf 1863 tot in 1939 in gebruik geweest als **brugwachterswoning**. Net ten noorden van de St. Maartenspoort werd in 1651 een degelijk gebouw neergezet. Zowel aan de voorzijde als aan de achterzijde (Achterhaven) bevond zich water. De kelder ervan deed vlak voor en gedurende de laatste wereldoorlog dienst als commandopost van de luchtbeschermingsdienst. Hierna was er een noodbestuurspost van de gemeente in gevestigd. Het pand is in 1985 grondig gerestaureerd.

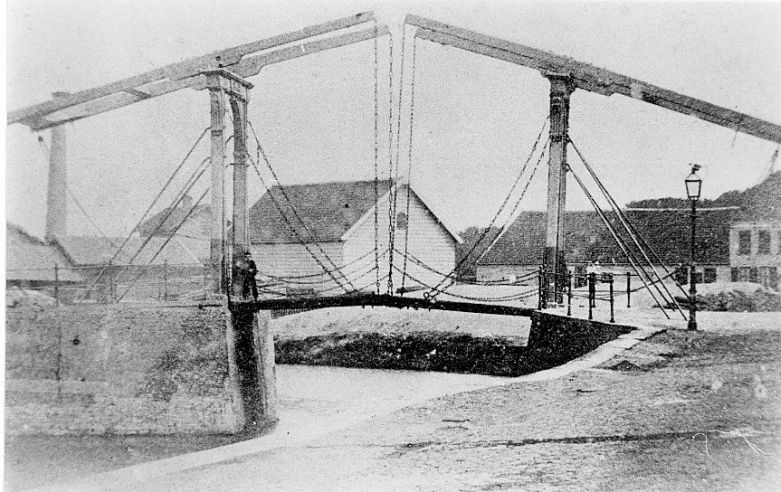

1960 J.A.v.d. Goeskade met rechts Huize Hoop en in het midden de burgemeesterswoning

Ook aan deze zijde van de kade, bij het neo-klassicistische pand **J.A. van der Goeskade 79** (bouwjaar 1864) zijn terracotta versieringen toegepast. Het is jarenlang ambtswoning geweest van de burgemeester. Nabij Huize Hoop stond de St. Maarten- of Donkerepoort. De St. Maartenspoort werd in 1853 gesloopt. Het gebied tussen Waterpoort en St. Maartenspoort heette in de volksmond “Tussen twee poorten”.

- Maartensbrug

Aan de stadszijde is tussen St. Maartenspoort en Oostpoort steeds een brug over de haven geweest. Wellicht stamt de tweezijdige houten ophaalbrug al van vóór de omvesting in 1417. In 1865 kwam er een ijzeren draaibrug. In 1939 werd deze draaibrug vervangen door een vaste stenen brug. Rond 1970 gingen er stemmen op om de kade te dempen ten gunste van een parkeerterrein, een idee dat gelukkig nooit is uitgevoerd. De vaste brug maakte het aanleggen van schepen in de kade onmogelijk. In 1974 is een enkele klepbrug aangebracht waardoor de Goese kade in een unieke stadshaven kon worden omgetoverd.

1850 Tweezijdige houten ophaalbrug

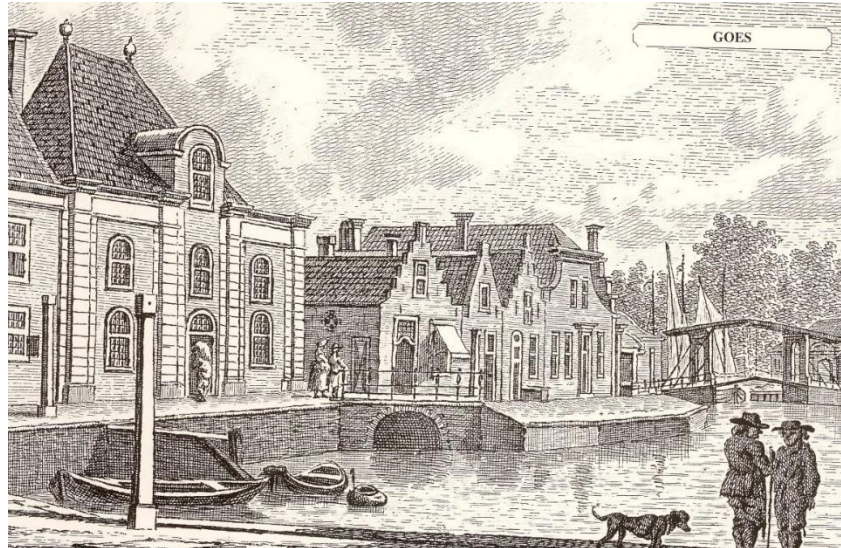
1905 Metalen draaibrug met "klapbank" op de achtergrond

1947 Vaste stenen brug

- Kleine Kade

U volgt de kade aan deze zijde van het water. De naam Kleine Kade komen we al tegen rond het jaar 1400. Het laatste deel, aan het eind van de spui, heette oorspronkelijk Spuidijk. Deze liep nog verder rechts de hoek om. Pas vanaf 1850 hield men het op Kleine Kade.

18^e eeuw – Kleine Kade met de waterkorenmolen en de waterinlaat van de spuisluis.

Aan de Kleine Kade vindt u allerlei interessante gevels. In het begin staan enkele jonge monumenten met art nouveau- en chaletstijl-elementen. De panden **nummers 13 tot en met 39** uit de 18e en 19e eeuw staan op de monumentenlijst.

Een aantal panden aan het eind van de Kleine Kade is gesloopt en in deze eeuw herbouwd.

In de Spuidijk (Kleine Kade) was al vóór 1400 een sluis gemaakt, waardoor het in de Achterhaven en Zoute Vest opgevangen vloedwater wekelijks bij eb werd geloosd om de haven uit te schuren om verzanden te voorkomen. Op deze plaats bouwde men een waterkorenmolen, die in 1484 al in bronnen voorkomt (Kleine Kade 43). De molen is na de brand van 1554 herbouwd en in 1641 vernieuwd. Eind 18e eeuw namen de windmolens op de wallen de functie van de getijmolen over. Nadat in 1809 het kanaal werd verlengd tot aan het Goese Sas en daar een sluis werd aangelegd, verdween het getij in het havenkanaal en verloor de getijmolen zijn functie geheel. Sinds het waterwiel en het molenmechanisme zijn verwijderd, heeft men diverse verbouwingen uitgevoerd. Wanneer men het waterpeil in de kade in verband met werkzaamheden verlaagt, is in de kademuur onder het ijzeren hekwerk nog te zien waar de waterinlaat zich bevond. Het pand is gebouwd volgens de regels van de klassicistische barok met een gepleisterde pilastergevel. Het torentje met windvaan, het éénwijzerig uurwerk dat de kwartieren aangeeft uit 1624 en de slagklok ('schippersklokje') zijn afkomstig van de St. Maartenpoort. Het scheepje dat als windwijzer dienst doet bewaart de herinnering aan het schip "Ter Goes" dat in 1610 voor het eerst uitzeilde en behoorde tot de vloot die onder aanvoering van de latere Gouverneur-Generaal Pieter Both naar Indië voer. Vanaf 1851 verstrekte men 's winters in dit 'Soepuus' warm voedsel aan armlastige Goesenaren (en aan gevluchte Belgen in de Eerste Wereldoorlog). In het gebouw zijn nu voorzieningen ondergebracht voor de bemanningen van de boten die de stadshaven aandoen. Op de bovenverdieping is de herensociëteit "Van Ongeneuchten Vrij" gevestigd.

Het statige patriciërshuis, **Kleine Kade 47**, in Lodewijk XIV-stijl, is rond 1765 ontstaan door het aaneenkoppelen van twee bestaande panden. De woning links, waarvan de zijgevel met de speklagen zichtbaar is, is uit de 16e eeuw. De bakstenen gevel is geplaatst op een natuurstenen plint. Met zijn feestelijk gedecoreerde midden-risalië en hoog opgebogen bovendorpels van de vensters is het een architectonisch hoogstandje. Zoals bij zoveel 18e eeuwse huizen gebeurde, heeft men hier de oorspronkelijke kruishouten met hun kleine glasruitjes in de eerste helft van de 19e eeuw vervangen door empire-vensters. Voor het huis staat een smeedijzeren stoephek uit de 18e eeuw.

- Turfkade

De Turfkade was vroeger de aanvoerplaats voor turf, die met speciale schepen vooral uit Friesland werd gehaald. Deze turf gebruikte men niet alleen om de huizen te verwarmen, maar ook in de zoutindustrie. Het achthoekige huisje op de hoek naast het water is een **visafslaghuisje**. Op dit gedeelte van de Turfkade werd vanaf het midden van de 16e eeuw vis verhandeld. Daarvóór gebeurde dit op de Oude Vismarkt. Het Visperk droeg daarom eerst de naam Nieuwe Vismarkt. Het Visperk, in 1647 gebouwd, was met ijzeren leuningen afgeschermd. Daartussen werd de vis afgeslagen. De afslager zat in het stenen huisje, tegenover de ingang van het Visperk. De visvrouwen namen plaats op de banken. Twee keurmeesters zorgden ervoor dat de zaken ordelijk verliepen. In 1745 werd het gebouwtje opgeknapt. Tot in de jaren '20 van deze eeuw was het nog volop in gebruik. In 1912 werd het inmiddels gepleisterde huisje afgebroken en op exact dezelfde wijze opnieuw opgebouwd. De later aangebrachte vloedsteen, die het hoogste peil van de vloed van 26 januari 1682 vermeldt, komt uit de kademuur bij de getijdewatermolen. De zeemeermin bovenop is een kopie uit 1985 en

vervangt het origineel, waarmee een onverlaat drie jaar eerder op stap ging.

1950 Turfkade met Gotische huis, visperk en patriciërshuis

De Turfkade bezit een aantal mooie, oude panden met trapgevels. Op nummer 11 vindt u een bijzonder pand, het zogenaamde **Gotische huis**, ook wel Karel V-huis genoemd. Het bouwjaar is 1555. Het wapen van Karel V boven de deur werd aangebracht uit dank voor het feit dat de keizer na de stadsbrand van 1554 een belastingverlaging toestond, zodat toch weer snel aanzienlijke huizen konden worden gebouwd. De vereniging Hendrick de Keyzer kocht het pand in 1928 aan en restaureerde het in 1937. De niet-oorspronkelijke pleisterlaag werd verwijderd en de historische trapgevel is in ere hersteld. Eerder was deze overkragende trapgevel, die veel te lijden had van weersinvloeden, half rond afgewerkt. In 1990 is het pand opnieuw gerestaureerd. Het pand heeft diverse functies gehad. Tot 1970 was er onder meer het Goese museum in ondergebracht.

- Bierkade

Hoewel Goes zelf steeds één of twee bierbrouwerijen heeft gehad, werd vanaf de middeleeuwen tot in de 18e eeuw uit Gouda en Delft bier aangevoerd. Dit gebeurde met speciale bierschepen. Het bier werd hier gelost. U draait linksom met de kade mee.

Het huis op de hoek, **Bierkade 1**, komt al op 17e eeuwse afbeeldingen voor en wordt vanaf 1622 genoemd in de belasting-cohieren van de 200-ste penning. Van oorsprong is het pand een breed, statig herenhuis met een langskap, een bewerkte fries en een fraai bewerkte voordeur. Eind 19e eeuw is op het rechter gedeelte een topgevel aangebracht. In 1930 is de ondergevel zo gewijzigd, dat deze geheel uit de toon viel. Na restauratie in 1984 heeft het zijn aanzien van statig herenhuis herkegen. Het is opgedeeld in 10 appartementen. De hardstenen stoep is afkomstig van het binnen-trapbordes van het afgebroken deel van de rijks-HBS.

1963 Bierkade (let op het verschil in onderpuien!); links Driekoningenhuis

Het **Drie Koningen-huis** op de hoek van de Bierkade en de Koningstraat is in 1555 gebouwd als graanpakhuis. Het heeft een trapgevel aan de Koningstraat, die naast waterlijsten ook drie replica-gevelstenen heeft met beeldhouwwerk. Uitgebeeld zijn de drie koningen, Caspar, Balthazar en Melchior. Een aantal ramen in deze gevel is dichtgemetseld. Op de hoek met de kade staat een 16e eeuwse **stoep- of schamppaal**. Deze soms rijk bewerkte stenen palen dienden in de tijd van paard en wagen ter beveiliging van de hoeken van de huizen. Zo voorkwam men dat koetsiers die de bocht iets te krap namen, stukken uit de muur reden.

- Grote Kade

Hoewel de naam Grote Kade al rond 1400 voorkwam, sprak men lange tijd van Oostzijde van de Haven. In 1862 werd de naam Grote Kade officieel vastgesteld. Een fraai gerestaureerde gevel vindt u op Grote Kade 44. Zoals boven de deur te zien is, werd het pand zoals zoveel andere panden in Goes in 1555 herbouwd. Het pand draagt de naam "**De Baerse**".

1965 Grote Kade met De Baerse (3^e pand van rechts), rechts Driekoningenhuis

Omstreeks 1750 verlichtten kaarslantaarns de stad, als de maan niet scheen. Vier klepperlieden, van geweren voorzien, liepen in die tijd wacht door de stad. De straatlantaarns, die u nu langs de kaden ziet staan, zijn de originele gaslantaarns uit het begin van deze eeuw, nu omgebouwd voor elektrisch licht. Aan de **Grote Kade** staan de deftigste huizen van Goes. Achter de fraai midden-18e eeuwse lijstgevels - typische Hollandse burgerlijke architectuur - gaan veel oudere huizen schuil. De meeste dateren uit de tweede helft van de 16e eeuw. Ze werden gebouwd als koopmanshuizen en bezitten in het algemeen nog hun grote voorraadkelders en -zolders. Veel van deze kelders zijn middeleeuws van oorsprong. Na de stadsbrand van 1554, waarbij de meeste kelders gespaard bleven, bouwde men er gewoon weer nieuwe huizen bovenop.

1965 Grote Kade

- Albert Joachimikade

Op de hoek van deze straat en de Oostsingel is een nieuwere editie van de brugwachterswoning bewaard gebleven. Erachter ontwaart men de contouren van het in 1984 gereedgekomen stadskantoor van de gemeente Goes. De ambtenaren hebben in 2005 alweer een nieuw onderkomen betrokken. In het pand zijn thans woonappartementen ondergebracht. Vervolgens treft u een aantal panden aan die de moeite van het bekijken waard zijn. Eerst zien we het **kantongerecht** met erachter de **strafgevangenis**. Gebouwd rond 1870, is het een voorbeeld van het romantisch klassicisme. Het gevangenisgedeelte is afgebroken; het bestaande gebouw heeft tot 1992 dienst gedaan als belastingkantoor. Het witgepleisterde pand erna is de voormalige **rijks-HBS (Goese Lyceum)**, in 1866 gebouwd als gemeenteschool. Het is met zijn fraaie terra-cotta gevel een voorbeeld van rijk eclecticisme. Het toepassen van terra-cotta, gebakken klei, voor gevelornamenten was veel goedkoper dan beeldhouwd natuursteen. De volgende twee woningen zijn sober klassicistisch. Het pand in de hoek is neo-rennaissance en heeft een deur met een natuurstenen omlijsting en een gebogen fronton. Ter hoogte van HBS en strafgevangenis bevond zicht tot circa 1860 de Oostpoort.

1984 A. Joachimikade

Daarna heeft u een mooi uitzicht op het project **Houtloodsen**. De geel geschilderde houten schuren zijn thans bewoond. Deze Houtloodsen vormen een gaaf, vrij vroeg voorbeeld van de schaalvergroting die zich vanaf de 19e eeuw in handel en nijverheid heeft voltrokken. De hoge houten schuur - oorspronkelijk een boerderij - is eerst als touwslagerij en later voor houtopslag (houthandel Dekker) in gebruik geweest. De andere schuren zijn aan het eind van de vorige eeuw bijgebouwd. Ten noorden van de Houtloodsen, bij de zogenaamde Schans, werd een mosselkokerij gebouwd. Een klein gedeelte bestaat nog. Vanaf de jaren twintig gebruikt de N.V. Zaadhandel en Boomkwekerij wed. P. de Jongh het als opslagruimte. Ook hier zijn nu een aantal nieuwbouwwoningen bijgebouwd.

1980 Houtloodsen en gebouwen wed. P. de Jongh erachter vóór de renovatie

Aan de inham die nu volgt, het zgn. Molengat, lag in de 15e eeuw een scheepswerfje. Jaren later, in 1928, ging dit werfje over in handen van mr. Fransen van de Putte. Hij huurde de zijarm van de haven. Zijn zoon nam in 1948 het roer over en besloot met een aantal kompanen een watersportvereniging op te richten. De zijarm werd verbreed en alle werkzaamheden werden door de toenmalige leden uitgevoerd. Drie jaar later had de club een fraai uitgevoerde haven, een clubhuis en er kwam een heus verenigingsvaantje. Vervolgens werd een stuk grond ten zuiden van de **jachthaven** aangekocht. Hierop werd het huisje van de havenmeester gebouwd. De rest werd uitgegraven en in 1955 was er een feestelijke opening van de tweede jachthavenkom.

1982 Ingang jachthaven De Werf

Het terrein tussen de jachthaven en de Ringbrug ligt nu geheel braak. In de vorige eeuw was daar een **oliehandel** gevestigd. In het bijbehorende huis bevond zich beneden een kantoor en boven de woning van de beheerder. Vanaf 1982 was dit Shell-benzinedepot eigendom van de firma Van den Dries. De woning diende vanaf 2000 als onderkomen voor krakers. Het pand is onlangs afgebroken.

1990 Benzinedepot Van den Dries

- Havenindustrieterrein

In de jaren dertig van de vorige eeuw werd een tweede havenarm gegraven. In 1960 worden loodrecht daarop twee nieuwe insteekhavens gerealiseerd op het Havenindustrieterrein (Ketelhaven en Houthaven).

Direct na de Ringbrug stond een halve eeuw geleden nog een **meestooft**. Meestooft De Zon was een van de mooiste en grootste meestoven van Zuid-Beveland. Deze meestooft is op traditionele wijze gebouwd. Een deel van de meestooft is opslagruimte voor wortels van de meekrapplant, een andere deel is droogzolder waarin gestookt wordt om de wortels te drogen. In weer een ander deel worden de droge wortels tot poeder, garancine, gestampt. Tijdens de 1^e wereldoorlog produceerde men er thee-surrogaat. Het belang van meekrap, dat gebruikt wordt om er een oranje-rode kleurstof uit te winnen, verdwijnt als hiervoor een chemische vervanger wordt uitgevonden. In de jaren zestig wordt De Zon afgebroken. Op dezelfde plaats ligt sinds 1963 een zwaikom voor schepen.

1950 Oosthavendijk met Meestooft De Zon

Langs het havenkanaal zijn nog steeds een aantal bedrijven gevestigd. De meeste bedrijven zijn echter niet watergebonden. De gemeente Goes constateerde rond de eeuwwisseling dat het Havenindustrieterrein niet meer goed functioneerde en dat het in de toekomst niet meer in staat zou zijn om gezonde en groeiende bedrijven van een passende locatie te voorzien. Daarom werd gezocht naar een acceptabele en hoogwaardige herinvulling van het gebied. Omdat het havengebied erg geschikt is als woonomgeving, door de centrale ligging in de stad en de ligging aan het water, werd gekozen voor een woonbestemming, de **Goese Schans**. Realisatie was voorzien vanaf 2010. De naam waterstad Goese Schans verwijst naar de oude vestingwerken langs het havenkanaal. Er zouden verschillende woningtypes in diverse uitvoeringen komen, zodat er een zeer gevarieerd woningbeeld moest ontstaan. Volgens de

plannen zouden er tussen 2010 en 2025 in de wijk ongeveer 2000 woningen worden gebouwd. Zomer 2009 is de gebieds promotie van waterstad Goese Schans opgestart en zijn het ontwerp en de indeling van de eerste 150 woningen in het eerste deelplan Goese Diep (noordzijde) bekend. Er zijn inmiddels 39 woningen in dit deelplan Goese Diep gerealiseerd. Door de economische crisis ligt de bouw al weer enige jaren stil. De PZC meldde op 22 mei 2015 dat een nieuwe samenwerkingsovereenkomst is getekend om een kleinschalige doorstart te maken. Het Goese Diep (noordzijde) wordt verder ontwikkeld. Ter hoogte van de Ringbrug aan de westkant van het kanaal komt een appartementencomplex voor ouderen met op de begane grond een Albert Heijn XL. Slechts in totaal 500 van de ooit bedachte 2000 woningen worden gebouwd. Het grootste deel van het Havenindustrieterrein blijft bedrijventerrein.

1960 Kanaal met Havenindustrieterrein

2011 Goese Schans, zoals het plan had moeten worden

Inmiddels zijn we weer bijna terug op ons uitgangspunt. Op deze plaats werd tegenover de Westerschans langs de oostzijde van het havenkanaal in 1598 en 1599 de **Oosterschans** aangelegd (zie illustratie bij Ontstaansgeschiedenis). Deze verdedigingswerken eindigden op het havenhoofd waar een bolwerk werd aangelegd iets ten zuiden van het westelijke bolwerk, zuidoost van betonfabriek Molenaar. Direct ten noorden van dit oostelijke bolwerk eindigde de oostelijke zeedijk (Kattendijksedijk). Langs het kanaal direct ten noorden hiervan was in de jaren vijftig van de vorige eeuw een woonwagencamp gelegen dat later verhuisde naar de overzijde van het kanaal.

1995 Aan de overzijde van het kanaal bij de roeiclub was 20 jaar geleden de Apparaten- en Ketelfabriek nog te zien

Chris Wessels
Westwal 85
4461 CN Goes
e. wessels@zeelandnet.nl
t. 0113-228640